

שַׁעֲטָנִיזִים

"וְלִקְחֹתָ מֵרֵאשִׁית כָּל פְּרֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תִּבְיֵא מֵאֶרֶץ... וְשָׂמְתָ בַטֶּנָּא, וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה'... וְלָקַח הַכֹּהֵן הַטֶּנָּא מִיָּדְךָ" (כו, ב-ד). "גיבור" קטע זה הוא הטנא, סל קלוע בו הביא הישראלי את הביכורים למקדש. ה'טנא' יאפשר לי לדון במושג 'שעטנז', שהופיע בפרשה הקודמת, אך מתוך עולמה של הקבלה.

בספרי הקודש הקלאסיים יש ארבעה סוגים של סימנים גראפיים: טעמים, נקודות, תגים ואותיות, מהן יצרו המקובלים מילה חדשה: טנת"א. המעיין בספרי התנ"ך שבדפוס ימצא בנוסף לאותיות ולנקודות טעמים, דהיינו סימנים מוסיקליים הקובעים את מסורת הקריאה בבתי הכנסת. בספרי התורה שבארונות הקודש, נמצא אותיות ותגים. התגים הם מעין קוצים, בעצם אותיות 'זין' זעירות הנתונות ב"גג" האותיות. מתוך כך נוצרים שלושה סוגי אותיות. תשע אותיות (איו'כיל'מי'סי'פיר'ית) בהן אין כלל תגים, שש אותיות בהן יש רק תג אחד (בי'דה'ח'יי'ק), ושבע אותיות מיוחדות בהן יש שלושה תגים, מעין כתרים. כדי שנזכור אותן בקלות קבעו החכמים סימן לאותיות מיוחדות אלו, ויצרו מהן שתי מלים בעלי משמעות: שעטנ"ז ג"ץ. שוב אותה מילה מוזרה שפגשנו בפרשה הקודמת, 'שעטנז', המציינת איזה שהיא מציאות 'אפורה' ונגועה. בצורה נועזת ביטאו זאת המקובלים על ידי שיכול אותיות. 'שעטנז' הופך מתוך כך ל'שטן-עז'! ה'גץ' הוא כמובן הזיק המצית את השריפה שהרוע מוליד.

באמצעות הסימן טנת"א, פרשו חכמים שונים את הביטוי 'טנא' שבפרשתנו. עשו זאת מקובלים כר' דוד משה וואלי (1697-1777) מחבורתו של הרמח"ל, וחסידים, ביניהם הבעל שם טוב עצמו. ב'טנא' חסרה אות אחת מהתנט"א, התי"ו של התגים, ולדבר זה חשיבות מיוחדת. אתם יכולים להשקיף על דברים אלה כעל מסתורין או כעל דרשות הבאי. אני אבין את שתי העמדות. כשלעצמי רוצה אני להעזי ולקרוא דברי קבלה אלה כמוסרים לנו מסר, שניתן לתרגמו לשפת עולמנו הרציונאלי. הטנ"א מציינת את סימני השפה בפעולתם: האותיות והנקודות – הקובעות את משמעות המלים, והטעמים – המוסיקה המתלווה לדיבור. בטנא מתבטאות הרוחניות והתרבות שבנו. אותיות שעטנ"ז ג"ץ מבטאות את העובדה הטראגית שהעולמות התרבותיים והרוחניים, עומדים בפני הסכנה להיות נכבשים או נטמאים על ידי הרוע. אותיות הזי"ן הזעירות, שאנו מוסיפים כתגים מהוות מעין קריאת אזהרה האומרת לנו שהאותיות, כל האותיות, זקוקות להגנה. התגים הן אכן כלי-זין, והן דרשות מאתנו לצאת למלחמה כנגד הסכנה המאיימת על עולם הרוח. אכן, הרוע יכול לקנן בטנא, גם ביצירות הרוח, אפילו ברמותיהן הגבוהות ביותר, ואפילו, בהשקפות

ההומניסטיים והאינטלקטואליות, ביצירות האומנותיות, ובהכרזות דמוקרטיות ואידיאליסטיות.

כאן מבקש אני לעזוב לרגע את הגבהים של עולם הקבלה ולעבור אל תהומות ההיסטוריה, שבעים שנה אחורה. מבקש אני לספר לכם אירוע שהתרחש בימים ההם, כפי שנמסר ע"י ידידי ארתור הרצברג ע"ה באוטוביוגרפיה שלו: "יהודי באמריקה". מעשה שהיה כך היה. בלונדון, בספטמבר 1939, פנה רב יהודי לשגרירות האמריקאית, וביקש מאנשיה עזרה כדי להציל את אשתו ובניו מהתופת בפולין הכבושה. הם היו אזרחי ארה"ב, שכרבים אחרים חזרו לפולין כדי לבקר את משפחתם. למרות אזרחותם, ענו הפקידים לרב שהדבר אינו בידיהם. הרב "הטריד" כל מי שיצא מהשגרירות, עד שהצליח להשיג ראיון עם השגריר בכבודו ובעצמו. השגריר קיבל אותו בקרירות ודרש ממנו להפסיק להציק לאנשי השגרירות, ובניסוח האנגלי האיום: "stop being a pest". הרב איבד כל תקווה, עולמו חרב. לפני צאתו נפרד מהשגריר בברכה: "יירחם הא-להים על בניך כשם שריחמת אתה על בני". אותו שגריר היה יוסף פ. קנדי אביה של המשפחה "המלכותית" והטרגית שאבדה שלושה מבניה באסונות ובהתנקשויות. אז אמנם 'בהדי כבשי רחמנא למה לי' ואין אנו יודעים חשבונו של מקום, אך אני מותיר סיפור זה לפניכם. אוסיף ואספר כי כששאלו את בנם הרביעי, טד, מה הדבר שבזכותו ייזכרו ה"קנדים" במיוחד, הוא ענה שכל קנדי תורם "גל סמלי של תקווה". גם ליוסף קנדי האב היו תקוות. הוא האמין שארה"ב אינה צריכה להיכנס למלחמה ואף לא לתמוך באנגליה כשעמדה לבדה מול הנאצים. הוא איים על בעלי האולפנים היהודים בהוליווד שלא יעזו להפיק סרטים אנטי-נאצים והאמין שניתן ללמוד לחיות עם גרמניה הנאצית למרות הברבריות שלה. אכן, מלים ברוכות, שלום למשל, הופכות נגועות כאשר אין תגים המגינים עליהן.

נכדו של הבעש"ט, רבי משה אפרים מסדילקוב, הלך בפירושו לפרשתנו (דגל מחנה אפרים, כי תבוא) בעקבות סבו ופיתח את רעיונותיו. הוא מזכיר לנו שיש לתגים שם נוסף, כתרים. עתה נסגר המעגל, כדברי הברכה בפרשתנו (כח, ה): "בְּרוּךְ טַנְאָף" הטנת"א הופכת ל'טַנְאָף': טעמים, נקודות, אותיות וכתרים. התגים הלוחמניים יכולים לנצח ולהפוך כתרים, מקורות השראה לרוח הטהורה.